Republikanska misao u proznim djelima Charlesa Péguyja

Frano Vrančić*
fvrancic@unizd.hr
https://orcid.org/0009-00054406-6137

https://doi.org/10.31192/np.24.3.3
UDK: 1Péguy, C.
323.1
Izvorni znanstveni rad /
Original scientific paper
Primljeno: 16. veljače 2026.
Prihvaćeno: 6. svibnja 2026.

Rad analizira najvažnije aspekte republikanske političke misli pomalo zaboravljenog francuskog književnika i filozofa Charlesa Péguyja (1873.-1914.) čiji je prozni opus gotovo u potpunosti nepoznat u hrvatskoj akademskoj zajednici, ali i u široj javnosti drugih južnoslavenskih postkomunističkih zemalja, što se ne pripisuje samo njegovoj antimarksističkoj nekorektnosti nego i vichyjevskim prešućivanjima njegova filosemitizma i zloupotrebama Péguyjevih vjerskih osjećaja u kolaboracionističke svrhe. Polazeći od afere Dreyfus i piščevih tekstova socijalističkoga nadahnuća pa sve do njegovih antimodernističkih i duboko produhovljenih eseja i priloga napisanih nakon njegova povratka kršćanstvu iz 1907., u radu se pokušava objasniti originalnost ovog vrlo plodonosnog autora čiji antikonformistički i nadasve domoljubni stavovi i danas podsjećaju na to da nikada ne treba prihvaćati degradaciju etike u politikantske svrhe i u čijem republikanizmu proganjane vjerske i etničke manjinske zajednice zauzimaju najposebnije mjesto.

Ključne riječi: *Charles Péguy, dreyfusizam, kršćanstvo, mistika, nacionalizam, novac, politika, socijalizam.*

Treba uvijek reći ono što vidiš i, što je još teže, vidjeti što gledaš.
(Péguy, *Naša mladost*)

* Izv. prof. dr. sc. Frano Vrančić, Sveučilište u Zadru, Odjel za francuske i frankofonske studije, Ulica Mihovila Pavlinovića 1, HR-23000 Zadar.

Uvod

Prvi svjetski rat odnio je milijune ljudskih žrtava među kojima i brojne metropolitanske pisce na čijim je leđima počivala budućnost »francuske književne Republike«. Uz neprežaljene i vrlo nadarene autore Alaina-Fourniera, Louisa Pergauda, Ernesta Psicharija junačka smrt čuvenog dreyfusista, socijalističkog mislioca i Gospinog pjesnika Charlesa Péguyja (1873.-1914.) u osvit bitke na Marni najveći je gubitak za književno stvaralaštvo domovine ljudskih prava i pobuđuje najdublje poštovanje i pijetet tadašnje pariške javnosti. Unatoč činjenici da je književno-esejistički opus ovog antikonformističkog i svestranog književnika utjelovljavao strastveni republikanizam, odlučno odbijanje predatorskih aspekata modernog kapitalističkog društva i žestok otpor idolopoklonstvu novca i svakom obliku totalitarizma, bilo da je riječ o progonima istočnoeuropskih Židova, istrebljivanju koloniziranih Afrikanaca ili osmanlijskom martiriziranju Armenaca, valja naglasiti da su Péguyjevi tekstovi i misao nerijetko bili predmetom tendencioznih iskorištavanja u dnevnopolitičke svrhe od ljudi različitih svjetonazorskih habitusa, ali i pogrešnih interpretacija i neosnovanih optužbi za fašizam, od inače vrlo lucidnog filozofa Bernarda Henryja-Lévyja (*Francuska ideologija*, 1981.) i velikana intelektualne povijesti Tzvetana Todorova. Uz Andréa Suarèsa, braću Tharaud i francuskog nacionalističkog barda Maurica Barrèsa, čiji nekrolog u *Odjeku Pariza* (*L'Écho de Paris*) Péguyja svodi na njegovu reakcionarnu dimenziju, piščevu misao posebice su deformirali autorov sin Marcel i vichyjevske vlasti za propagandne potrebe Nacionalne revolucije dovodeći ga u vezu s protuprosvjetiteljskim djelima Josepha de Maistrea i Julesa Barbeyja d'Aurevillyja.

Stoga nije naodmet podsjetiti da je njegova republikanska mistika uvelike utjecala na Emmanuela Mouniera, Vercorsa, Charlesa de Gaullea i Edmonda Micheleta, »Pravednika među narodima« i budućega francuskog ministra čiji su pozivi i traktovi na pobunu protiv njemačkih okupatora prethodili londonskim apelima »čovjeka 18. lipnja«. Jer kao što je to Péguy izvrsno sumirao u svom bezvremenskom eseju *Novac nastavak* (1913.) »u ratno vrijeme onaj tko se ne predaje je moj čovjek, tko god on bio, odakle god dolazio i koja god bila njegova stranka«.[1] S druge strane, razloge zbog kojih ga se republikanska ljevica dugo odricala treba potražiti u njihovoj ideološkoj ostrašćenosti i beskompromisnom antiklerikalizmu, ali i Péguyjevim najoštrijim kritikama dojučerašnjih prijatelja iz Francuske sekcije radničke Internacionale (SFIO) i njihovih parlamentarnih izdaja radničkih ideala i tijesne suradnje s marksiziranim antisemitskim pristašama Julesa Guesdesa koji su – suprotno većini socijalističkih pokreta i stranaka – pravdali Dreyfusovu robiju na dalekom Vražjem otoku u ime najvišeg nacionalnog interesa.

[1] Usp. Charles PÉGUY, *L'Argent suite. Oeuvres en prose, 1909-1914*, sv. II., Pariz, Gallimard, 1961, 1241.

No, da bi se razumjele sve nijanse misli sina siromašne orleanske popravljačice stolica i velikog štovatelja Ivane Arške i drugih velikana francuske duhovnosti (sv. Luj, sv. Genoveva) nužno se vratiti u Péguyjevu mladost provedenu u rodnom Orléanesu jer su njoj objašnjene sve vjernosti koje strukturiraju društveni angažman ovog moralno zahtjevnog pisca, čiji je intelektualni put prožet anarhizmom, libertarijanskim socijalizmom, republikanskim domoljubljem i pomalo antiklerikalnim kršćanstvom postao nepresušnim vrelom inspiracije generacijama mladih frankofona. Kako je, dakle, mladić zadivljen likom narodnoga tribuna Jeana Jaurèsa i borbom za sudsku rehabilitaciju časnika Dreyfusa postao gorljivim patriotom i još većim katolikom u posljednjim godinama svoga života? Postoji li nekoliko Péguyja ili je njegova politička misao jedinstvena i nedjeljiva? Može li se njegovo djelo podijeliti na razdoblje prije Tangerske krize i ponovnoga pronalaska Boga ili je prekid sa službenim socijalizmom trajnije i snažnije obilježio njegovo prozno stvaralaštvo? Jesu li njegova djela izgubila na aktualnosti u konzumerističkim i despiritualiziranim zapadnjačkim društvima u kojima radikalizirani pojedinci i skupine ruše skladan suživot različitih vjerskih zajednica i dovode u pitanje temelje liberalnih demokracija i europskog načina života? Kako postati Péguyjevim sljedbenikom na građanskoj agori 21. stoljeća i kako on može danas pomoći u obnašanju javnih dužnosti, a da se pri tome ne izda vlastite ideale i uspješno uskladi svjetonazorsku etiku s etikom političke odgovornosti?

1. Od socijalizma do obrane domovine: dreyfusist Péguy u službi pravednih borbi

Odgovori na ova pitanja nisu jednoznačni, no specijalisti Péguyjeva djela unisono tvrde da je po završetku gimnazijskog školovanja budući autor *Misterija milosrđa Ivane Arške* (1910.) bio uvjereni antiklerikalac koji je u svojim prvim prilozima objavljenima u *Dvotjednim bilježnicama* rado naglašavao da stoljeća katolicizma njegovih predaka na njega nisu ostavili nikakva traga i pritom je odbijao svaku vezu s salonskim kršćanstvom Crkve u Francuza. Njegove adolescentske simpatije prema ljevici možemo zahvaliti odgoju u obrtničkoj četvrti Bourgogne, animozitetu prema povlaštenim građanskim elitama i vjerovanju u ulogu socijalizma kao luke »vremenitog spasa«,[2] ali i piščevom najdubljem uvjerenju o bitnoj nekompatibilnosti socijalizma i katoličanstva s obzirom na to da mladi Péguy najodlučnije odbija dogmu prokletstva i da u njegovoj univerzalističkoj viziji skladnoga grada nipošto nije poželjno da postoje »izopćenici«[3] po uzoru na stare grčke polise. To je ono što je Hans Urs

[2] Usp. Charles PÉGUY, *Avertissement. Oeuvres en prose complètes*, izdanje predstavio, priredio i komentirao Robert Burac, Pariz, Gallimard, sv. I., 1987, 1288.

[3] *Isto*, 65.

von Balthasar[4] zvao »*das Herzproblem*: ono što muči Péguyjevo srce, ono što ga užasava«[5] i zbog čega je tako snažno »pokušavao provaliti vrata koja drži zaključana augustinska tradicija«.[6]

Pravednija raspodjela dobara i dokidanje bijede njegov je sveti zavjet, a sve drugo je »samo sredstvo za postizanje ovog cilja«.[7] Péguyjeva socijalistička nagnuća dolaze do izražaja i u njegovim javnim potporama učestalim radničkim štrajkovima i borbama za pravedniju cijenu rada, antikolonijalnim prilozima objavljenima u dreyfusistički nastrojenom *Bijelom časopisu* (*La Revue blanche*), ali i u njegovim utopističkim promišljanjima o idealnom društvu *O socijalističkom gradu* (*De la cité socialiste*, 1897.) i *Marcel, Prvi razgovor o skladnom gradu* (*Marcel, premier dialogue de la cité harmonieuse*) iz 1898. u kojima autor na poseban način podcrtava svoju privrženost republikanskom sustavu jer jedino on omogućava ravnotežu nužnu za nastanak takvoga grada »koji je na zemlji trebao zamijeniti Božji grad«[8] usklađivanjem »maksimuma individualne slobode s maksimumom društvene jednakosti«.[9]

Smanjivanjem jaza i napetosti između partikularnih interesa i općeg interesa, republikanski režim može ostvariti ideale harmoničnoga suživota i socijalne pravde pa ne čudi što Péguy nikada neće biti spreman na trule političke kompromise i izdaju republikanske etike u dnevnoj politici. Igre prijestolja kojima je zaokupljena ljevica i spremnost socijalista da istinu o Dreyfusu[10] podredi

[4] Hans Urs von Balthasar (1905.-1988.) bio je prvi znanstvenik koji se ozbiljnije posvetio temi pakla u Péguyjevom pjesničko-dramskom opusu. Prema riječima utemeljitelja teološkog časopisa Communio i vrsnog poznavatelja francuske katoličke književnosti postojanje pakla bila je prava opsesija orleanskog pjesnika koja nije samo prožimala njegovo cjelokupno stvaralaštvo, već je i presudno utjecala na Péguyjev povratak vjeri djetinjstva kojem su značajno doprinijela i čitanja evanđeoskih tekstova, napose otkrivanje »univerzalističkog dosega parabola nade (Lk 15)« (Faguer 2013: 84) kao i upoznavanje s dogmom općinstva svetih. Neprihvaćanje ideje vječnog ognja i isključivanja pojedinca iz društvenog života Grada objašnjava i Péguyjevo odbijanje klasne borbe i svih marksiziranih republikanskih stranaka.

[5] Usp. Nicolas Faguer, *Un constant approfondissement du coeur L'Unité de l'oeuvre de Péguy selon Hans Urs von Balthasar*, Berlin, Lit Verlag, 2013, 57.

[6] *Isto*.

[7] Usp. Laurent-Marie POCQUET DU HAUT-JUSSÉ, *Charles Péguy et la modernité Essai d'interpretation théologique d'une œuvre littéraire*, Perpignan, Éditions Artège, 2010, 87.

[8] Usp. Hans Urs von BALTHASAR, *La gloire et la croix: les aspects esthétiques de la Révélation*, II Styles, de Jean de la Croix à Péguy, traduit de l'allemand par Robert Givord et Hélène Bourboulon, Pariz, Aubier, 1972., 373.

[9] Usp. Charles COUTEL, Éric THIERS (ur.), *La pensée politique de Charles Péguy Notre République*, Pariz, Éditions Privat, 2016, 66.

[10] Afera Dreyfus označava prvorazredni pravosudni skandal koji je izazvao duboke podjele u francuskom nacionalnom korpusu i čije se reperkusije i dan danas očituju prilikom žučnih rasprava o laicitetu, nacionalnom identitetu, rastućem antisemitizmu i islamofobiji najradikalnijih elemenata metropolitanskog društva. Započeta krajem 1894., kada je Alfred Dreyfus (1859.-1935.) nevin osuđen na izdržavanje dugogodišnje zatvorske kazne zbog tobožnje izdaje vojnih tajni Nijemcima, afera je nakon brojnih sudskih peripetija, medijske harange korifeja krajnje desnice Edouarda Drumonta i zataškavanja od strane glavnog stožera francuske vojske okončana 1906. oslobađajućum presudom i potpunom rehabilitacijom budućeg nositelja Legije časti. U oslobađanju imućnog Židova iz Mulhousa veliku ulogu su

osobnim političkim ambicijama i neprincipijelnim koalicijama pokazuju mu koliko su takve nedosljednosti pogibeljne za egzistenciju republikanskog duha i utemeljenje skladnog socijalnog grada oslobođenog od ratova i svakog oblika buržujskog izrabljivanja i političke dominacije. Crpeći snagu svog republikanizma na izvorima dreyfusizma, ne iznenađuje Péguyjevo izjednačavanje najljućih neprijatelja Republike (bonapartisti, rojalisti) s Jaurèsovim sljedbenicima koji prihvaćanjem Guesdesove političke linije i potporom mrziteljskim antiklerikalnim politikama »Bloka ljevica« orleaniziraju republikanski sustav, to jest »ispražnjuju riječ Republika od njezina cijelog etičkog sadržaja«.[11]

Doista, za razliku od svojih svjetonazorskih istomišljenika kompromitiranih političkim spletkama i prikrivanjem stvarnog krivca za poraz od pruskih vojnih snaga, Péguy nikako ne može prihvatiti njihove teze o potrebi žrtvovanja alzaškog topničkog časnika za potrebe vremenitog spasa Francuske. Braneći čast žrtvenog janjca vojnih i pravosudnih elita Treće Republike Péguy upozorava na to da Dreyfusova doživotna osuda za navodnu veleizdaju dovodi u pitanje vječni spas domovine i povijesnu, sadašnju i buduću čast Francuza jer

> »jedna nepravda, jedan zločin, jedna nezakonitost – osobito ako je službeno zabilježena i potvrđena – jedna uvreda čovječanstvu, jedna povreda pravde i zakona, jedan zločin prekida i dovoljan je da prekine cijeli društveni pakt, cijeli društveni ugovor; jedan čin izdaje, jedna nečasna povreda dovoljna je da izgubi čast, da osramoti cijeli narod. To je točka gangrene koja kvari cijelo tijelo.«[12]

Oštra prozivanja republikanskih orleanista privukla su pozornost brojnih filozofa poput poznate sindikalistkinje i kršćanske mističarke Simone Weil ili njemačko-američke političke teoretičarke Hanne Arendt, a sam pojam orleanizma kojega je svojedobno evocirao i Tocqueville za Péguyja podrazumijeva uništenje starije grane od mlađe grane i organizaciju sustavnog umnog unazađivanja i akulturacije društva da bi ta eliminacija pala u zaborav. Zato i u godinama koje prethode njegovu povratku vjeri, mladi socijalistički aktivist u političkom oportunizmu vladajućih elita i njihovoj mržnji kulture i katoli-

igrali pisci poput Zole, Péguyja, Gidea, Prousta, Francea, ali i časnikov brat Mathieu te nadasve zaboravljeni književni kritičar i Péguyjev veliki uzor Bernard-Lazare koji je tiskanjem svoje briselske brošurice *Sudska pogrješka, istina o aferi Dreyfus* (1895.) prvi osvijestio širu javnost za ovu pravosudnu sramotu. Vrijedi istaknuti i to da se autor *Eve* i Alfred Dreyfus nisu osobno poznavali, iako je potonji nakon svog pomilovanja i povratka s gvajanske robije bio pretplaćen na pjesnikove *Bilježnice*. No poslije publikacije Péguyjeve *Naše mladosti* Dreyfus je raskinuo pretplatu odbijajući ulogu mučenika koju su mu namijenili dreyfusisti. To potvrđuje i njegovo priznanje dano Victoru Baschu u kojem naglašava da od svojih apologeta nikada i nije tražio da od njega stvaraju simbol borbe za pravdu jer njegova jedina ambicija je bila da ostane topnik u francuskoj vojsci. Ipak, Péguyjeve kritike Dreyfusovog političkog komfora donekle su opravdane ako uzmemo u obzir egzistencijalne rizike kojima su urednik *Bilježnica* i njegovi sljedbenici bili izloženi u njihovoj borbi za istinu i pravdu.

[11] Usp. Coutel, Thiers (ur.), *La pensée politique de Charles Péguy*…, 70.

[12] Usp. Charles PÉGUY, *L'Argent suite. Oeuvres en prose complètes*, izdanje predstavio, priredio i komentirao Robert Burac, Pariz, Gallimard, sv. III., 1992, 151.

čanstva, vidi vrstu religijskog orleanizma koji svojim marcionističkim[13] pokušajima prekidanja veze između Staroga i Novoga zavjeta u kršćanstvu prijeti postojanju svake republike. Jer »politička država može ugnjetavati, ali moralno ona ne može istisnuti *Božji grad*; jedino moralni grad može istisnuti religijski grad«.[14] U tom smislu Charles Coutel i podsjeća da je »borba za Dreyfusa bila bespoštedna bitka protiv marcionizacije Republike i kršćanstva«,[15] dok je suvremeni globalistički i kapitalistički svijet, predan političkom orleanizmu i vjerskom marcionizmu, morao imperativno postati »amnezijski. Kada prevladaju ovi oblici zaborava, Židovi se brzo smatraju suvišnima. Znamo koliko daleko ta mržnja može ići, posebno u Njemačkoj«.[16]

Iz vremena Péguyjevog desetogodišnjeg socijalističkog angažmana (1897.-1907.) datiraju i najljepši ulomci posvećeni obrani ugnjetavanoga židovskoga naroda napisani u eseju *Naša mladost* (1910.), u kojima antimodernistički autor upozorava na moralnu nakaznost razularenog antisemitizma i neutemeljenost povezivanja krupnoga kapitala isključivo s metropolitanskom židovskom zajednicom koja se još od Bonaparteovih dekreta gotovo savršeno asimilirala u francuski nacionalni korpus. Upozoravajući sunarodnjake na opasnosti generaliziranja lihvarstva i vjerovništva balzakovskog tipa, Péguy svjedoči u korist velike većine siromašnih Židova koji vjerno dijele sudbinu prekariziranog radništva i seljaštva skrećući pozornost šire publike na ulogu Zolinog zaboravljenog prethodnika Bernarda Lazarea (1865.-1903.), »proroka za kojeg cijeli aparat političkih moći, autoriteti svake vrste, politički, intelektualni, čak i mentalni, nije težio ni grama pred pobunom, pred pokretom vlastite savjesti«[17] i čije je najodlučnije odbijanje miješanja »vremenitog i duhovnog«[18] (javne obrane proganjanih crkvenih redova od strane vlade masona Combesa) ostavilo neizbrisiv pečat na Péguyjevu misao.

[13] Iako je teologija Marciona iz Sinope osuđena od Crkve davne 144. godine zbog njegova učenja da je Bog ljubavi odsutan iz Starog zavjeta i da judaizam i katoličanstvo ne dijele ništa zajedničko, Drugi vatikanski sabor (1962.-1965.) još jednom najnedvosmislenije osuđuje marcionizam, tim više što su nacisti koristili njegove heretske teze radi ostvarenja »Konačnog rješenja«. Postoji vrsta podsvjesnog suvremenog marcionizma kod dijela francuskih vjernika zbog polarizirajućih bliskoistočnih politika »službenog Jeruzalema«, no takva vjerovanja i predrasude prema Alainu Finkielkrautu ipak nisu u većini. Najbolji primjer za to je – prema riječima ovog »šezdesetosmaša« i osvjedočenog hrvatskog prijatelja – knjiga *Bog i ja. Kako se postaje ateistom i zašto to ostajemo* (2016.) nekadašnjeg francuskog veleposlanika u Izrealu Jeana Solera »koji kaže da je židovska biblija već Hitler, a Jerihon nagovještaj hitlerizma«. Odvajanje židovske tradicije od kršćanske mistike karakteriziralo je i teološku misao istaknute golistkinje i obraćenice Simone Weil (1909.-1943.), o čemu osobito govore njezine posthumne *Pretkršćanske intuicije* (*Intuitions pré-chrétiennes*) objavljene zahvaljujući dominikancu Josephu-Mariji Perrinu u izdanju vrlo kršćanske pariške izdavačke kuće *Golubica* (*La Colombe*) 1951. godine, https://www.youtube.com/watch?v=2R0UOAJXk8U

[14] Usp. Péguy, *Avertissement…*, 1288.

[15] Usp. Coutel, Thiers (ur.), *La pensée politique de Charles Péguy…*, 78.

[16] *Isto*, 183.

[17] Usp. Péguy, *Notre Jeunesse…*, 70.

[18] *Isto*, 76.

Osim ovog »ateista prepunog Božje riječi«,[19] prijateljstvo s Edmondom Flegom, Eddyjem Marixom i Isaacom Julesom utječe na piščevu viziju misterija Izraela i omogućuje mu dublje razumijevanje zaboravljenih katoličkih dogmi.

Zanimanje za judaizam očituje se i u brojnim prilozima, ali i prijevodima *Bilježnica*, napose Péguyjevoj objavi isječka »Chad Gadya« novele *Sanjari iz geta* britanskog cionističkog spisatelja Israela Zangwilla (1864.-1926.) koji snažno senzibilizira francuske Židove za Dreyfusov slučaj i čiji glavni junak Péguyju pokazuje koliko je materijalistički pozitivizam poguban za gubitak vlastite vjerske mistike i kulturnog identiteta. No rastući antisemitizam i napetosti koje stvara vjerski netrpeljiva Combesova vlada u vrijeme donošenja zakona o laicitetu i strogom razdvajanju vjerskih i državnih ustanova Péguyju ipak daju jasno naslutiti da su se i nad starom Europom nadvili crni oblaci. Tome svakako doprinosi i Prva marokanska kriza (1905.) i razrješenje ministra vanjskih poslova Delcasséa, čijim »padom dreyfusovci moraju priznati svojim neprijateljima da je rat ispred, a ne iza njih«.[20] To je i vrijeme kada autor traga »za ciljem dostojnim njegovih moralnih načela« i u kojem je »domoljubni Péguy zamijenio socijalističkog Péguyja«,[21] iako domoljublje i katolicizam sveobuhvatno prožimaju i njegovu povijesnu dramu *Ivana Arška* (1897.) iz doba njegova dreyfusističkog angažmana.

Péguyjevo razočaranje radikalnim vladama i njihovim socijalističkim partnerima još je veće zbog njihove zaslijepljenosti suradnjom s prekorajnskim socijaldemokratima, koji – unatoč svojem proklamiranom pacifizmu – izglasavaju značajno povećanje novčanih sredstava za naoružavanje carske vojske Wilhelma II., ali i zbog Jaurèsove glasne tišine prilikom Clemenceauovog gušenja velikih sindikalnih nemira koji su pogodili Francusku od 1906. do 1909. godine. Unatoč svom mladenačkom internacionalizmu i odobravanju Jaurèsovih stavova (»Ni mržnja ni odustajanje!«[22]) u vezi anektiranih regija Alzacea i Lorrainea intenzivna militarizacija Njemačke i neizglasavanje prijedloga o trogodišnjem vojnom roku u Nacionalnoj skupštini nagnat će ga na promišljanje o dvostrukoj zadaći Francuske u modernom svijetu.

Odgojen u vremenu u kojem je prosječan radnik i slobodni mislilac bio »kršćanskiji od današnjih pobožnika«,[23] Péguy domovinu više neće gledati samo kroz prizmu neumorne lučonoše sindikalnih prava, već i »najstarije kćeri Crkve« i zagovornice ugnjetavanih manjina u čijim očima obrambeni domoljubni ratovi poprimaju svetu prirodu. Jer, kao što je to lijepo objasnio siromašni sin Désiréa Péguyja, francuskog branitelja iz doba pruske opsade Pariza (1871.), u svojoj dugoj poemi (*Eva*, 1913.) napisanoj nakon hodočašća Gospi iz Chartresa

[19] *Isto*, 78.
[20] Usp. Alain FINKIELKRAUT, *Le mécontemporain*, Pariz, Gallimard, 1991, 111.
[21] Usp. Arnaud TEYSSIER, *Charles Péguy Une humanité française*, Pariz, Perrin, 2014, 221.
[22] Usp. Jean JAURÈS, *Action socialiste*, Pariz, Georges Bellais, 1899, 404.
[23] Usp. Péguy, *L'Argent. Oeuvres en prose complètes*, sv. III., 788.

»blago onima koji su umrli za zemaljski svijet, ali pod uvjetom da je to bilo u pravednom ratu«.[24]

Za razliku od nekadašnjih ratova vođenih zbog pitanja uvriježene časti, u svom tekstu iz vremena vrhunca njemačkog afričkog ekspanzionizma (*U ovo polumračno jutro*), Péguy današnje ratove opisuje kao neprijateljska vojna djelovanja te veliča plemićke dvoboje čije ukidanje od strane premijera Louisa XIII. piscu nije nikakvo iznenađenje s obzirom da je on utjelovljenje modernog čovjeka koji »nije mogao razumjeti te ljude koji su osjećali potrebu da se bore u svako doba dana i noći; čovjek poput Richelieua se ne bori: on osvaja«.[25] Pisac se stoga i ne ljuti na ratoborne von Bismarkove vojnike koji su svladali vojske Napoleona III., već na duh pozadine metropolitanskih političara koji su radije išli cmizdriti u Skupštinu u Bordeauxu i izazivali podjele u francuskom nacionalnom biću »umjesto da su nastavili rat«[26] s vidno iscrpljenim Prusima i tako izbjegli denatalitetno poguban građanski rat i »30.000 mrtvih Komune«.[27]

Otud i Péguyjeve strjelice odapete prema uglednom historiografu Sorbone i liberalnom dreyfusistu Charlesu Seignobosu koji je u ustanku proletariziranih pariških radnika i Nacionalne garde iz 1871. vidio najveću utopiju i prijetnju nacionalnom jedinstvu i egzistenciji nastajuće republike:

> »Nećemo ponavljati građanske ratove. Nećemo ponavljati ovu glupost, ovaj zločin, pokolj trideset ili četrdeset tisuća Francuza. Niti ćemo počiniti ovu suprotnu glupost, ovaj suprotni zločin, dopustiti da nas masakriraju pacifisti i humanitarci. Ni po koju cijenu nećemo dopustiti da se ova ludost ponovi. Jer na obje strane uvijek je to francusko stado. Ali upravo da bismo spriječili da se takva katastrofa dogodi, sasvim smo sposobni eliminirati nekoliko loših pastira«.[28]

Suprotno zatvorenom monarhističkom nacionalizmu, njegov republikanski patriotizam ipak u potpunosti ne odobrava ratovanje i »nije nikakvo poticanje mržnje«,[29] makar njegove proročanske kritike odveć pacifističkog odgoja školske djece šalju upozorenje sekulariziranim vlastima Treće Republike o imanentnosti rata, budući da ne biramo mi neprijatelje već oni nas i jer pretjerani pacifizam, prema Péguyjevu mišljenju, uvijek vodi sramotnoj kolaboraciji. U tom smislu treba interpretirati i autorove polemike s istaknutim socijalističkim zastupnikom Françisom de Pressenséom čiji je bezuvjetni pacifizam Péguyju sasvim oprečan Deklaraciji o ljudskim pravima. Zagovaranjem ukidanja vojnih

[24] Usp. Charles PÉGUY, *Oeuvres poétiques et dramatiques*, izdanje objavila Claire Daudin u suradnji s Pauline Bruley, Jérômeom Rogerom i Romainom Vaissermannom, Pariz, Gallimard, 2014, 1263.

[25] Usp. Charles PÉGUY, Par ce demi-clair matin, texte posthume (studeni 1905), *Oeuvres en prose complètes*, izdanje predstavio, priredio i komentirao Robert Burac, Pariz, Gallimard, sv. II., 1988, 175 sq.

[26] Usp. Péguy, *L'Argent suite*..., 923.

[27] *Isto*, 923.

[28] *Isto*, 923-924.

[29] Usp. Claire DAUDIN, *Dieu a-t-il besoin de l'écrivain?*, Pariz, Cerf Littérature, 2008, 79.

rokova i potpune demilitarizacije Zapada profesionalni mirotvorci zabranjuju napadnutoj strani pravo na legitimnu samoobranu pa nismo iznenađeni što se Péguy s toliko žara zalaže za pravo potlačenih naroda na unutarnje i vanjsko samoodređenje i oduševljeno odobrava pribjegavanje oružju radi plemenitih borbi. A ako se socijalno osjetljivi pisac iz Orléanesa u osvit svog povratka kršćanstvu još uvijek pita zašto je sirotinja još od vremena antike ta koja polaže živote za domovinu i zašto je imućni građani uvijek izručuju napadačima, to je zbog toga što bogati u tom slučaju gube samo materijalna bogatstva i gospodarski položaj, dok siromašni

> »imaju ovo dobro za izgubiti: ljubav prema domovini; sporazumi, sklopljeni na vrijeme, mogu osigurati promjenu vremenitih dobara; nijedan sporazum ne može osigurati promjenu duše i ljubav prema domovini«.[30]

Konačno, ali ne manje važno, Kaiserovo zveckanje oružjem i pacifističke prijetnje izdaje domovine omogućit će Péguyju često predbacivano poistovjećivanje s jakobinskim vojnicima iz 1793., a čitanje Micheletove povijesti francuskog naroda uvjeriti ga da se ona ne može podijeliti na onu prije i poslije pada Bastille jer je njezin najvažniji datum početak 1880-ih i nastanak suvremenog nemističnog svijeta. Kontinuitet monarhije i republikanskih vlada koje su je naslijedile pruža mu priliku da u Republici prepozna osvježavajući rojalistički supstrat koji dopušta potpuno obnavljanje pojedinca i društva, a u radničkom » apostolu mira « i jednom od omiljenih trockističkih mislilaca (ne)opravdano vidi korisnog glupaka njemačkog imperijalizma:

> »Ja sam dobar republikanac, ja sam stari revolucionar. U ratnim vremenima postoji samo jedna politika, a to je politika Nacionalne konvencije. Ali ne smijemo se zavaravati : politika Nacionalne konvencije je Jaurès u kolima i bubnjevi koji će prigušiti njegov veliki glas. [...] Podržavam politiku Nacionalne konvencije protiv politike Skupštine u Bordeauxu; podržavam Parižane protiv seoskog stanovništva; podržavam Parišku komunu [...] protiv kapitulacije; podržavam politiku Proudhona i Blanquija protiv užasno malenog Thiersa. Onaj tko se odbije predati u pravu je nad onim tko se preda«.[31]

2. Péguy – učitelj civizma, branitelj manjina i katolicizirani kritičar modernog svijeta

Izdaje republikanskih i revolucionarnih ideala bit će tematizirane i u njegovu esejističko-novinarskom opusu napisanom nakon francusko-njemačkih diplomatskih kriza i najave neizbježnog rata. To se posebice odnosi na piščeva promišljanja o izvorima francuskog republikanizma, njegovoj etici i autorovoj

[30] Usp. Charles PÉGUY, Cahiers de la Quinzaine, VII (5.1.1904.), *Oeuvres en prose complètes*, sv. I., 1267.
[31] Usp. Péguy, *L'Argent suite…*, 924-925.

viziji Francuske kao ljudskopravaške zemlje i povijesne utvrde rimokatoličanstva, Péguyjevim kritikama antisemitskih progona u srednjoj i istočnoj Europi (Poljska, Mađarska, Rusija, Rumunjska, Moldavija, Ukrajina, Turska), zauzimanja za neotuđiva prava malenih naroda (Armenci, Finci, Malgašani) i najoštrijih osuda kolonijalnog projekta i rasističkog kreda »prazne ploče«, poziva na bespoštednu borbu protiv razularenog konzumerizma i ukazivanja na opasne veze svijeta financija i liberalnih građanskih demokracija koje svojom socijalnom bešćutnošću vode svijet u još veće siromaštvo i dovode u pitanje realizaciju toliko priželjkivanog skladnog društva utemeljenog na individualnim slobodama i gospodarskoj jednakosti.

Péguyjev esej *Naša mladost* u tom se pogledu još jednom pokazuje od neizmjerne vrijednosti budući da njegova distinkcija mistike i politike i upozorenja o potrebi najveće odanosti etici, koja je stvorila spomenutu politiku, ukazuju na opasnosti kojima su javne osobe izložene u donošenju važnih odluka od općeg interesa. Žestoka prozivanja kompromitacije mistike od strane pragmatičnih dužnosnika ne znači da Péguy osuđuje politologiju i stranački aktivizam, nego da pod utjecajem kantovske vizije socijalizma pridaje najveću važnost moralnoj dimenziji političkog zanimanja koje je pod neprestanim pritiscima različitih interesnih skupina koje žele ostvariti svoje moralno prizemne probitke. Letimično čitanje tog referentnog teksta, upozorava vrstan poznavatelj njegova književno-političkog opusa Éric Thiers, može čitatelja odvesti u »slijepu ulicu«,[32] s obzirom na Péguyevu nesklonost kompromisima i žestinu kojom kritizira političku profesiju i proziva dojučerašnjega bliskog suradnika iz redova SFIO-a Jeana Jaurèsa (1859.-1914.). Stekao bi se dojam da Péguy ne poznaje osnovna pravila političkog djelovanja pa bi čitatelj mogao protumačiti »par mistika/politika kao oholo i paralizirajuće odbijanje šporkanja ruku dnevnom politikom«.[33]

No parnasovskim zatvaranjem u vlastite bjelokosne tornjeve i biranjem političkog komfora intelektualci predaju javnu stvar u ruke korumpiranih političara te možemo kazati da ovi termini nipošto nisu međusobno isključivi jer nam mogu poslužiti kao vodiči u našem političkom i građanskom djelovanju.

> »Upravo tom pomirbom Péguy naposljetku poziva da pročitamo *Našu mladost*. Pomirbu koja će se sama od sebe nametnuti dužnosnicima, budući da ona treba biti pravilo ponašanja građanina.«[34]

Uostalom, on se u eseju i ne obraća izravno političarima, a njegovi posljednji ulomci posvećeni su civizmu i obrani građanskih republikanskih vrijednosti nasuprot Maurrasovim pristašama i njihovim reakcionarnim podrivanjima i omalovažavanjima Republike za čije su ideale slobode, jednakosti i bratstva

[32] Usp. Coutel, Thiers (ur.), *La pensée politique de Charles Péguy*…, 108.
[33] *Isto*, 109.
[34] *Isto.*

živote položili najbolji francuski sinovi. Izrugivanjem građanskim vrlinama i njihovom antikoruptivnom moralu monarhisti iz *Francuske akcije* (Action Française) upozoravaju Péguyja da bi njihov eventualni dolazak na vlast izazvao svekoliku korupciju i tiraniju, a čitanje djela opata Charlesa Françoisa Lhomonda (1727.-1794.) posvećenog Rimu (*De viris illustribus urbis romae a Romulo ad Augustum*) učvršćuje u uvjerenju da je građanska predanost općem dobru najbolji jamac integriteta vladajućih elita.

> »Péguyjeva mistika je upravo ova rimska krjepost, ova mješavina ratničke vrline i moralne snage, a *Naša mladost* se također može čitati kao rasprava o dužnostima. Poprima oblik građanskog i civističkog brevijara [...] koji otvara više pitanja nego što donosi praktičnih odgovora. U toj [...] nepotpunosti počiva dragocjena priroda ovog civističkog priručnika.«[35]

Kulturno i intelektualno nasljeđe stare Helade i Rima neiscrpan je izvor Péguyjevih propitivanja jer klasici grčko-rimske književnosti i filozofije razvijaju moć kritičkoga razmišljanja i sposobnosti odupiranja suvremenom orleaniziranom svijetu. U tom pogledu ne čude njegova opetovana upozorenja iz priloga *Bilježnica* posvećenog Prvoj ruskoj revoluciji, u kojemu on, između ostalog, progovara i o pogibeljnosti ondašnjeg ukidanja grčkoga jezika iz republikanskoga srednjoškolskog obrazovanja, zbog čega je Péguy i dan danas aktualan, ali i njegova razlikovanja između konstruktivnih i nadasve produhovljenih revolucija i destruktivnih pobuna ruskoga tipa koja ga vode do proročanskih predviđanja nastanka totalitarnih režima lijevoga predznaka iz *Kratkog odgovora Jaurèsu* (*Réponse brève à Jaurès*) iz srpnja 1905. Listopadska revolucija, stravični zločini građanskog rata, masovna rušenja crkava i svirepe likvidacije svećenstva, pogromi sovjetskih Židova i osnivanje Autonomne židovske oblasti u dalekom Birobidžanu, Holodomor, Moskovska suđenja i staljinističke čistke svih nepoćudnih elemenata sovjetskoga društva, gubitak individualnih i umjetničkih sloboda (ždanovština) – kao da su najavljeni u spomenutim polemikama s dojučerašnjim socijalističkim prijateljima i posjetiteljima Péguyjeve knjižare u Latinskoj četvrti.

Uvjeren u nepostojanje socijalističke umjetnosti i povijesti Péguy krležijanski odbija dogmatsku poetiku socrealizma te ih podsjeća da samo društvena revolucija može omogućiti »oslobođenje umjetnosti. Dat će nam slobodnu umjetnost, ali ne socijalističku umjetnost.«[36] Stari dreyfusist opet recidivira, u pozitivnom smislu riječi, u svojim tekstovima posvećenim vjerskim persekucijama moldavskih i rumunjskih Židova (*Kišnjevski pogrom*; *Rumunjski Židovi*), naroda osuđenog na vječiti prolazak kroz pustinju »na leđima deva«,[37] ali i ponovljenim apelima europskim moćnicima da zaustave krvave otomanske

[35] *Isto*, 110.
[36] Usp. Charles PÉGUY, *Réponse brève à Jaurès, Cahiers de la Quinzaine* I, 11 (4. srpnja 1900.), sv. I., 544.
[37] Usp. Péguy, *Notre jeunesse…*, 80.

bakanalije nad najstarijim kršćanskim narodom – Armencima. Mučeničku smrt 300.000 Armenaca pripisuje izdaji duhovnog i ljudskopravaškog poziva Francuske, a zaglušujuću tišinu Quai d'Orsayja gospodarskim interesima III. republike i strateškom savezništvu s carskom Rusijom koja održava idilične odnose s Uzvišenim Vratima.

Grijeh propusta vidi i u diplomatskoj inertnosti pape Lava XIII., makar za Péguyja ne postoje dobri i loši narodi jer, za razliku od dugovječnog sultana Abdula Hamida II., prosječan Turčin nema »metodički isplaniran plan uništenja«[38] nekog naroda. Iako je Péguyjevo armenofilstvo i nastalo pod utjecajem Jaurèsovih govora iz Narodne skupštine i nedvosmislenih osuda hamidijanskih zločina, vrijedi istaknuti da su pravdanja neopravdivog u ime višega državnog interesa označila početak kraja Péguyjeva medenog mjeseca sa socijalističkom partijom, čemu je svakako pridonijelo i njihovo programsko podčinjavanje njemačkim socijaldemokratima nakon drezdenskoga kongresa, posebno antimilitarističkom ideologu Wilhelmu Liebknechtu ili budućem autoru *Srednje Europe* (Mitteleuropa, 1915.) Friedrichu Naumannu, koji su u svakoj bliskoistočnoj krizi pogrešno vidjeli ruku Moskve i kao rigidni marksisti tražili da se »napori za oslobođenje artikuliraju oko klasne borbe, a ne oko nacionalnih težnja«.[39]

Péguyjeva zabrinutost za početak armenskoga križnog puta i kritike radikalno-socijalističkih protjerivanja redovničkih kongregacija iz »najstarije kćeri Crkve« kao da je nastala pod utjecajem Rousseauvog prosvjetiteljskog djela *Emil ili O odgoju* u kojem ženevski filozof žestoko proziva dežurne moralne higijeničare koji u svojim knjigama traže zadaće koje ni sami ne izvršavaju pozivajući na ljubav prema Tatarima da ne bismo morali voljeti svoj narod. Jer

> »naši preci nisu toliko patili i toliko se borili da bi osigurali umnožavanje akademskih palmi, već su se trudili da bi ovaj narod postao slobodan narod, da bi ovaj kutak zemlje postao toplo ognjište slobode u svijetu, da bi Pariz postao ono što jest, doslovno prijestolnica slobode u svijetu«.[40]

Naravno, Péguyjeva vizija Francuske kao braniteljice potlačenih manjina odnosi se i na luteranske Fince koji se guše pod ruskim imperijalnim jarmom, ali i na tamnoputе i arabo-muslimanske stanovnike zapadnjačkih kolonijalnih imperija zato što je:

> »Cijela Afrika, francuska ili engleska, postala polje užasa, sadizma i zločinačkog iskorištavanja. Hoćemo li se ikada uspjeti iskupiti za afričke zločine, sramote koje su naši časnici počinili u ime francuskog naroda?«[41]

[38] Usp. Géraldi LEROY, L'Arménie dans l'œuvre et la pensée de Charles Péguy, *Revue d'histoire de la Shoah*, 1 (2003) 177-178, 356-367.
[39] *Isto*, 365.
[40] Usp. Péguy, *Cahiers de la Quinzaine…*, sv. I., 1364.
[41] Usp. Péguy, *Encore de la grippe…*, sv. I., 433.

Péguyjeve filipike »civilizacijske zadaće« i navodne potrebe intelektualno-kulturnog prosvjetljivanja domorodaca promakle su relevantnim postkolonijalnim kritičarima pa opravdano možemo kazati da je autor *Novca* veliki prethodnik crnaštva, književnog, filozofskog i političkog pravca nastalog u međuratnom Parizu, čiji su utemeljitelji Damas, Césaire, Senghor i Diop presudno utjecali na mlade afričke državnike prilikom krvavih dekolonizacija i stupanja zemalja Trećega svijeta na veliku međunarodnu scenu.

Istini za volju, Péguy ne dijeli njihovu manje-više marksiziranu viziju društva i čovjeka, ali poput patrijarha afro-antilskih književnosti vjeruje da je kvarna moć novca i sprega krupnih financijaša s beskrupuloznim političarima odgovorna za pokretanje svih ratova i zločine protiv čovječnosti u koloniziranim zemljama. Tom utopističkom socijalistu i povratniku na katoličanstvo novac nije samo prijetnja republikanskoj demokraciji, nego i najveća pošast modernoga doba, s obzirom na to da je korumpirao sve pore društva i zavladao centrima političke i kulturne moći. »Mentalitet štedionice«[42] kao da je dupkom osvojio dušu judeo-kršćanskoga čovjeka i u potpunosti izvitoperio njegov ćudoredni sustav.

Rušeći temelje na kojima počiva naša civilizacija, novac stvara sve veću ovisnost o materijalnim dobrima i odvraća pozornost građana od istinskih republikanskih načela i nužnosti borbe za socijalno pravednije, moralnije i uključivije društvo. Osim što povećava postojeći jaz između bogatih i siromašnih, njegova dominacija od suvremenog čovjeka stvara pravog duhovnog siromaha pa se Antoinette K. Kankindi u svom prilogu posvećenom odnosima financija i demokracija u afričkim zemljama pita čime bi ga

> »nadahnule naše brojne kreditne kartice i ne manje brojne vrste osiguranja. Péguyjeve ideje bile bi nesumnjivo nepopularne danas, no naše pretjerano konzumeristično društvo pokazuje da je bio u pravu.«[43]

Suprotstavljanje građanskom liberalizmu utemeljenom na potrošačkom mentalitetu i materijalno osiguranoj budućnosti, jedan je od najvažnijih aspekata Péguyjeve misli, a njegova upozorenja o opasnostima duha starosti i imperativa osiguravanja starosne mirovine za egzistenciju liberalnih demokracija dobivaju proročke naglaske, s obzirom na to da novčana sigurnost podrazumijeva gubitak slobode mišljenja i kritiziranja nepravednih odluka poslodavca i loših državnih politika.

Uvjeren da »čitav moderni svijet samo misli na svoje stare dane«,[44] Péguy upozorava da u današnjem svijetu razvratne knjige nisu toliko evanđeoski antipodi koliko su to štedne knjižice koju mu se jedine i mogu suprotstaviti, jer su »knjižice novca koji je Antikrist«.[45] Škrtost je tako za njega jedna od najvećih

[42] Usp. Péguy, *Note conjointe sur M. Descartes…*, sv. III., 1425.
[43] Usp. Coutel, Thiers (ur.), *La pensée politique de Charles Péguy…*, 137.
[44] Usp. Péguy, *Note conjointe sur M. Descartes…*, 1413-1414.
[45] *Isto*, 1442.

mana suvremenih ljudi, a idolopoklonstvo novcu glavni pokretač civilizacije predane hedonizmu i uništavanju svih vrijednosti koje su nekada krasile zapadno kršćanstvo. Muškarac i katolička obitelj njezine su omiljene mete s obzirom na to da je *pater familias* jedini istinski pustolov današnjice i da je njegov život neraskidivo povezan s »otajstvom stvorenja«,[46] odnosno s utjelovljenim Bogom. Treba, dakle, sve usmjeriti protiv čovjeka koji se usudi zasnovati obitelj jer »jedino on ima taoce, ženu, djecu«[47] i smiono se izlaže svim životnim Scilama i Harbidama.

> »On sam plaća za sve. Vođa i otac talaca, on je i dalje talac. Svojom obitelji, svojim podrijetlom, svojim potomcima, svojom djecom, on je sa svih strana uključen u budući grad, u njegov potonji razvitak, u sve vremenske događaje grada. [...] Mora plivati ramenima. Drugi će uvijek pronaći put. On je veliki brod, teški teretni brod«.[48]

Upravo stoga Péguy i poziva da se ne bojimo ukrstiti koplja s moćnicima današnjice, neovisno o tome »kolika je snaga moćnika i čak ako su oni bili jučerašnji ili prekjučerašnji prijatelji«,[49] da citiramo donedavnoga francuskog premijera Françoisa Bayroua. To je suština njegove misli jer, osim nepopustljivog pridržavanja vlastitih načela, pegizam utjelovljuje najveću slobodu angažmana,

> »onu od onih koji nikada ne spuštaju svoju zastavu ni zbog kakve koristi. To je beskrajno dragocjeno u svijetu u kojem živimo, svijetu kojim vlada materijalizam, svijetu obilježenom pohlepom – pohlepom za posjedovanjem dobara, ali i za koristima od časti, položaja i 'perjastih šešira'.«[50]

Ipak, upozorava Bayrou, pegizam nije totalizirajući sustav poput marksizma koji ima vlastite gospodarske analize, klasne teorije i političke ciljeve, nego »kuća slobode i obiteljski duh koji nadilazi granice«,[51] u kojem se prepoznaju dužnosnici najrazličitijih svjetonazorskih predznaka čiji je zajednički nazivnik odbijanje izdaja etičkih vrijednosti u dnevnopolitičke svrhe. Premda su neke Péguyjeve politički nekorektne proročanske misli svojedobno bile loše prihvaćene u javnosti, poput citiranih kritika svijeta financija i kvarne moći novca iz *Zajedničke bilješke o gosp. Descartesu i kartezijanskoj filozofiji* (*Note conjointe sur M. Descartes et la philosophie cartésienne*, 1914.), činjenica je da nisu izgubile ni jotu na svojoj aktualnosti u našem moralno izopačenom vremenu, s obzirom na to da »po prvi puta u povijesti čovječanstva novac neograničen i neumjeren vladar. Prvi puta u povijesti svijeta novac je sâm pred Bogom.«[52]

---

[46] Usp. Charles PÉGUY, *Dialogue de l'histoire et de l'âme charnelle, texte posthume* (lipanj 1912.), sv. III., 661.
[47] *Isto*, 656-657.
[48] *Isto*, 657.
[49] Usp. Coutel, Thiers (ur.), *La pensée politique de Charles Péguy...*, 84.
[50] *Isto*, 84.
[51] *Isto*, 86.
[52] Usp. Péguy, *Note conjointe sur M. Descartes…*, 1455.

Opća prostitucija i nastranost modernog nihilizma, prema Péguyju, ne proizlazi iz požude, već iz opće zamjenjivosti koja odlikuje novac koji je zavladao srcima župnika, pastora, rabina, slikara, državnika i poslovnih ljudi. Njegova duhovna pogibelj Péguyju je veća od svih zemaljskih grijeha pa tako i od grijeha najneobuzdanije tjelesnosti.

Zamijenivši socijalnu solidarnost kršćanskim milosrđem, Péguy naposljetku uviđa da se »svijet dijeli na one koji imaju mistiku ili je nemaju«[53] i da je antropocentrični i materijalistički modernitet odgovoran za »derepublikanizaciju«[54] i posljedičnu dekristijanizaciju Francuske. Stoga on poziva sve ljude dobre volje na zajedničku borbu protiv onih političkih opcija koje podrivaju one duhovne snage koje jedine mogu izaći na kraj s idolopoklonstvom novca moderne civilizacije. Jer »borba se vodi između suvremenog svijeta i svih drugih svjetova zajedno«,[55] posebno antičkoga i kršćanskog, čije duhovnosti, političke tradicije i kulturna ostvarenja novac želi trajno uništiti i izbaciti iz javnog prostora da bi mogao lakše manipulirati potrošačkim navikama ljudi.

To ne znači da autor *Novca* iz kršćanstva želi iskorijeniti krajnje siromaštvo, prirodne katastrofe i druge nedaće koje pogađaju čovječanstvo, jer je kršćanstvo najbolji »unutrašnji regulator bijede, siromaštva, bolesti«,[56] nego da se poput njegove omiljene svetice Ivane Arške najodlučnije borimo protiv svih izdaja kršćanske mistike u političko-crkvenoj areni i materijalističkog duha moderniteta u kojem nema mjesta za autentične evanđeoske vrijednosti. Slabost institucionalne Crkve za Péguyja ne proizlazi iz toga što »je znanost pronašla navodno pobjedničke razloge protiv religije«,[57] već iz njezine krize milosrđa i činjenice da »svi ti pseudoznanstveni sustavi ne bi imali veliku težinu da je bilo i mrvice ljubavi, da je kršćanstvo ostalo ono što jest: religija srca«.[58]

Vodeći uvijek računa o najugroženijim skupinama društva, siromasima i obespravljenim radnicima, Péguyjeva misao poziva na duhovni otpor moćnicima ovoga svijeta i odbijanje povlačenja pred vremenitim silama i njihovim lažnim humanizmom jer »ono što se od ratnika traži to nisu vrline. I ono što je zahtijevala Ivana Arška od svojih ljudi, to nisu bile vrline, bio je to kršćanski život.«[59] Odbacujući parlamentarno kršćanstvo i »katoličanstvo bogate župe«,[60] s jednakim žarom kao što je iz socijalističkih naočala kritizirao scijentizam ili pozitivizam, Péguy uči da je vjerski snošljiv republikanizam najbolje »Isusovo oružje«[61] i da je u svakom društvu i sustavu najvažnije sačuvati izvornu čistoću

[53] Usp. Teyssier, *Charles Péguy Une humanité française*…, 255.
[54] *Isto*.
[55] Usp. Péguy, *Note conjointe sur M. Descartes*…, 1458.
[56] Usp. Péguy, *Un nouveau théologien*…, sv. III., 184.
[57] Usp. Georges CATTAUI, *PÉGUY témoin du temporel chrétien*, Édition du Centurion, Pariz, 1964, 19.
[58] *Isto*, 20.
[59] Usp. Péguy, *L'Argent suite*…, 929.
[60] Usp. Péguy, *Notre Jeunesse*…, 85.
[61] Usp. Péguy, *Oeuvres poétiques et dramatiques*…, 1103.

mistike od politike koju je stvorila. Ishod te borbe nije nužno osuđen na uspjeh, premda je on za Péguyja gotovo i nevažan. Važno je boriti se za vječne ideale svom snagom i dosljednošću svojih socijalističkih, katoličkih ili judaističkih uvjerenja i nikada ne dopustiti da se za postizanje plemenitoga cilja koristi nemoralnim kompromisima i makijavelizmu naših neprijatelja:

> »Nije toliko stvar pobjede. Riječ je o tome da smo se dobro borili. Dobra borba je naša. Pobjeda nije. Slabić koji je pobijedio drugu slabu osobu, nije ništa postigao. Ali velika misao koja se suočava s drugom velikom mišlju, to je ono što raduje Božje srce.«[62]

Zaključak

Zato se u završnome dijelu ovoga rada može pouzdano kazati da ne postoje dva Péguyja, mlađi sekularni, anarhistički i socijalistički Péguy i stariji, domoljubni i katolički Péguy koji bi prešutno odobravao osvetnički duh sedanskoga poraza i najnesnošljiviju germanofobiju. Njegov povratak vjeronauku orleanskog sv. Anijana ne podrazumijeva napuštanje socijalističkih ideala ni svjetonazorski prekid s većinom povijesnih dreyfusista i suradnika svojega Dvotjednika, već inzistiranje na potrebi njihova produbljivanja, to jest revolucije koja mora roditi novog produhovljenog čovjeka i čovječanstvo čija je tradicija potpunija i dublja od one kojoj se suprotstavlja i koja svojom umnom i osjećajnom intuicijom mora dokazati da su prethodne revolucije bile manjkave i nedovoljno potpune. U tom smislu valja tumačiti i Péguyjeva prozivanja Franceovog skeptičnog intelektualizma ili Renanovog dehumaniziranog pozitivizma iz posthumne *Klije. Razgovora o povijesti i poganskoj duši* (1914.), ali i piščeve strastvene osude rastućeg bezboštva »modernog čovječanstva oslobođenog svake metafizike, čija duša ne prepoznaje ništa izvan sebe«[63] i jednosmjernog humanizma republikanske misli čiji egoizam, odbijanje otkupiteljske patnje križa i bjesomučna utrka za zemaljskim bogatstvima njegove sunarodnjake vode u egzistencijalno beznađe i duhovnu propast.

Traganje za svježim izvorima nepoznatih i dalekih ljudskih dubina bio je lajtmotiv njegova društvenog i političkog angažmana, a dreyfusizam najvažnija borba koja ne dovodi isključivo u pitanje integritet konfesionalno isključivih konzervativaca i monarhista nego i ozbiljno potkopava moralni autoritet vođa republikanske ljevice koji iskorištavaju njezinu etičnost u službi ostvarivanja vlastitih političkih ambicija. Štoviše, prema helvetskom teologu Hansu Ursu von Balthasaru, judeofilija je primordijalna sastavnica misli ovog franjevačkog socijalista na koju je presudno utjecala

[62] Usp. Péguy, *Note conjointe sur M. Descartes…*, 1338.
[63] Usp. Alain FINKIELKRAUT, De la cité péguste au technocosme, u: *L'Amitié Charles Péguy*, 14 (1991) 53, 2-17, 10.

> »afera Dreyfus i Bergsonova filozofija. One mu zajedno pružaju njegov odlučujući par kategorija (usporediv, a opet sasvim suprotan Kierkegaardu: estetika – etika): mistika – politika. 'Sve započinje u mistici, a završava u politici.' Sve započinje izvornom intuicijom i proživljenom istinom, a završava praktičnom upotrebom i neistinom: tako bi se moglo parafrazirati i pojasniti temeljno značenje ova dva konceptualna znaka. 'Prvo dođu utemeljitelji, zatim dođu profiteri.' Za Péguyja je sudjelovanje u aferi Dreyfus svet, gotovo sakramentalan simbol moralne čistoće i integriteta.«[64]

Republikanac Péguy zaslužuje stoga naklon ne samo zbog toga što se nepokolebljivo zalagao za »pravdu protiv državnog interesa«,[65] nego nadasve zbog njegove političke nesvrstivosti i postojanog demokratskog angažmana čiji dreyfusizam, prema Alainu Finkielkrautu, »nije samo univerzalan gnjev«[66] već i poziv na stalan oprez od opasnosti degradacije mistike u realnoj politici. Rasprave koje vodi s ideološkim neistomišljenicima, ali i vlastitim prijateljima, pokazuju svu snagu njegove istinoljubivosti jer, za razliku od svojih socijalističkih kolega, naglašava važnost političkog morala i energično brani Dreyfusa, jasno im dajući do znanja da svojim klasnim antisemitizmom i partijskom ostrašćenošću prozivaju posljedice čije uzroke njeguju, da parafraziramo zaboravljenu Bossuetovu ideju.

Unatoč instrumentalizaciji njegove misli od strane raznih filozofa i stranačkih dužnosnika koji ga – sukladno vlastitim ideološkim nagnućima – svrstavaju na desni ili lijevi politički spektar, svojom originalnošću i intelektualnim poštenjem Péguy ipak uspijeva izbjeći klasične političke podjele i ostaje vjeran sebi, odbijajući se pri tome odreći »jednog jedinog atoma naše prošlosti«.[67] Pronašavši »gedizam u socijalizmu kao što je pronašao jezuitizam u katoličanstvu«,[68] Péguyjev filosemitizam pripravlja staze Drugom vatikanskom koncilu i daje važan doprinos boljem razumijevanju judeo-kršćanskih odnosa i ratzingerovskom približavanju »našim očevima u vjeri« jer je uz »siromašne kršćanske«[69] nastavnike iz *Bilježnica* Péguy bio jedan od rijetkih katoličkih pisaca »koji je htio spasiti čast Crkve koja je stoljećima griješila prema Židovima«.[70] Njegova misao nije izblijedila ni izgubila svoju relevantnost unatoč vremenskoj distanci, pogotovo ne u kontekstu Péguyjevih panegirika obiteljskoga života i poštenoga rada kao najveće ljudske vrijednosti, žestokih prozivka bezbožnog idolopoklonstva novca i drugih moralnih zastranjenja modernog čovjeka, njegovih kritika antisemitizma, zločina iz mržnje prema kršćanskoj vjeri i izrabljivanja autohto-

[64] Usp. Hans Urs von BALTHASAR, *La gloire et la croix: les aspects esthétiques de la Révélation...*, 290-291.
[65] Usp. Coutel, Thiers (ur.), *La pensée politique de Charles Péguy*…, 91.
[66] *Isto*, 91.
[67] Usp. Péguy, *Un nouveau théologien*…, 549.
[68] Usp. Péguy, *Réponse provisoire*…, sv. I, 336.
[69] Usp. Pie DUPLOYÉ, *La Religion de Péguy*, ÉditionsKlincksieck, Pariz, 1965, 53.
[70] Usp. Jacqueline CUCHE, Péguy et le judaisme, u: *L'Amitié Charles Péguy*, 22 (1999) 86, 271-279, 273.

nih naroda, njezine čestitosti i najuzvišenije požrtvovnosti jer je, za razliku od brojnih profesionalnih domoljuba, pisac *Tapiserije svete Genoveve i Ivane Arške* položio svoj mladi život na poljima Villeroyja »u potpunom prihvaćanju žrtve na koju je odavno pristao«.[71]

Pribroji li se tome tautološke parlamentarne rasprave, trenutnu krizu nepovjerenja prema metropolitanskim odgojno-obrazovnim ustanovama i odnarođenim elitama, Péguyjeva politička filozofija čini se nikad potrebnijom, to više što su desničarski orleanisti zaboravili na de Gaulleovu ostavštinu »francuske veličine«, a ljevičarski na saintsimonovske ideje društvene pravde i utopijskog socijalizma bezansonskih filozofa Fouriera i Proudhona. Čitanje Péguyjevih eseja i priloga može stoga poslužiti kao najčvršća brana rastućoj orleanizaciji svih aspekata društveno-političkoga života stare Europe, a njegova privrženost republikanizmu postati trajnim »čimbenikom mira i nacionalnoga sklada«[72] pred naletima vjerskoga fundamentalizma i učestalih terorističkih napada koji dovode u pitanje opstanak Pete Republike i zapadnjačke kulture življenja.

[71] Usp. Coutel, Thiers (ur.), *La pensée politique de Charles Péguy*…, 46.
[72] *Isto*, 77.

Frano Vrančić*

Republican thought in Charles Péguy's prose works

Summary

This paper aims to analyze the most important aspects of the republican political thought of somewhat forgotten French writer and philosopher Charles Péguy (1873-1914), whose prose work is almost completely unknown in Croatian academic community, but also in wider South-Slavic post-communist public, which we attribute not only to his anti-Marxist incorrectness but also to Vichy France's silences about his philo-Semitism and abuses of Péguy's religiuos beliefs for collaborationist purposes. Starting from the Dreyfus affair and writer's socialist-inspired texts, all the way to his anti-modernist and deeply spiritual essays and contributions written after his return to Christianity in 1907, we will try to explain the originality of this very fruitful author, whose anti-conformist and above all patriotic views still remind us today that we should never accept the degradation of ethics for political purposes, and in whose republicanism persecuted religious and ethnic minority communities occupy the most special place.

Keywords: Charles Péguy, Christianity, dreyfusism, money, mysticism, nationalism, politics, socialism.

(*na engl. prev.* Frano Vrančić)

* Frano Vrančić, PhD, Assoc. Prof., University of Zadar, Departement of French and Francophone studies; Address: Ul. Mihovila Pavlinovića 1, HR-23000 Zadar, Croatia; E-mail: fvrancic@unizd.hr.